

Expert Grup
CENTRU ANALITIC INDEPENDENT

Business & Economie

Nr. 25

noiembrie 2007

CUPRINS:

Sumar	3
Cadrul regulator	5
Industria și construcțiile	5
Agricultura	5
Serviciile	6
Prețurile	6
Piața muncii	7
Bugetul	8
Moneda	8
Sistemul bancar	9
Piețele financiare	9
Comerțul extern	10
Piețele globale	10
Partenerii comerciali	11

AU CONTRIBUIT

Valeriu Prohnițchi
Alex Oprunenco
Alexandru Gamanjii
Ana Popa

EXPERT-GRUP

web: www.expert-grup.org
email: info@expert-grup.org
adresa: MD-2068, Republica Moldova
Chișinău, str. A. Russo, 1, bir. 318
tel./fax: /37322/ 43-82-80
tel. /37322/ 43-82-45

Sumar

În **sfera regulatorie** cele mai importante evenimente în lunile octombrie-noiembrie au fost adoptarea regulamentului cu privire la consolidarea terenurilor, a regulamentului privind procedurile și documentele aferente Sistemului de Identificare și Trasabilitate a Animalelor și a Metodologiei de calculare a tarifelor pentru serviciile de transportare a pasagerilor și bagajelor cu transportul auto. Primul document se remarcă prin aceea că tranzacțiile care au drept efect real consolidarea terenului, dar se petrec fără concursul autorităților locale nu sunt considerate ca fiind activități de consolidare, o prevedere evident discriminatorie.

În **industrie** nu s-au produs progrese excepționale, deși rata de creștere lunară a producției a crescut de la 0,4% în august la 1,5% în septembrie. Asemenea variații nu pot fi considerate esențiale în contextul recesiunii care a dominat sectorul mai bine de un an. Frânele principale ale creșterii sunt cele tradiționale pentru anul 2007, principalele fiind în ramurile de fabricare a produselor alcoolice și produselor de tutun.

După cum și era de așteptat **agricultura** a încheiat primele trei trimestre „în minus”. Producția totală a scăzut cu peste 20%, din cauza scăderii cu 32% a producției în fitotehnie. Luna octombrie a fost marcată de mai multe evenimente: controversa în acordarea de noi ajutoare umanitare pentru atenuarea efectelor secetei asupra sectorului agrar, finalizarea campaniei de recoltare a culturilor de toamnă, discuțiile asupra documentului strategic elaborat în cadrul inițiativei Forumului Național al Agrobusiness-ului și propus publicului pentru discuție la începutul lunii septembrie.

Sectorul serviciilor menține tendințele de creștere anterioare, deși se observă o tendință de moderare a creșterii volumului de servicii prestate populației. Vânzările de mărfuri cu amănuntul au crescut în ianuarie-septembrie cu 10,7%, iar serviciile prestate populației – cu 4,8%.

Ritmul înalt al **inflației** s-a menținut și în luna octombrie, rata lunară fiind de 1,6%. Cel mai mult s-au scumpit produsele alimentare, situația fiind similară celei din anul 2003, când economia a fost afectată de seceta din primăvară-vară. Astfel, deja în luna octombrie a fost depășită ținta inflaționistă stabilită de BNM (8-10%), inflația cumulativă pentru primele zece luni constituind 10,7%, iar pentru ultimele 12 luni – 14,5%. Reprezentanța FMI în Moldova se arată foarte îngrijorată de situația dată, deși BNM a utilizat toate instrumentele de care dispune pentru a modera creșterea prețurilor.

Pe **piața muncii** se observă creșterea preocupărilor companiilor pentru asigurarea unei remunerații adecvate salariaților. În sectorul real salariul real crește cu ritmuri impunătoare, mărind decalajul față de sectorul bugetar. Autoritățile au vociferat intenții mai serioase pentru crearea a noi locuri de muncă prin dezvoltarea businessului mic și mijlociu. Totodată se mențin la fel de înalte riscurile de emigrare a celor mai buni specialiști peste hotare.

Spre sfârșit de an se observă creșterea nivelului de executare atât a veniturilor, cât și a cheltuielilor **bugetului public** național. În primele nouă luni ale anului, veniturile au fost realizate în proporție de 105,1%, iar cheltuielile 89,4%. Parlamentul deja a examinat proiectul Legii bugetului de stat pentru anul 2008 care a fost aprobat în două lecturi și proiectul Legii fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală pentru anul 2008, aprobat în prima lectură. Suma alocată fondului măsurilor de profilaxie reprezintă doar 2% din buget, importanța acestor măsuri fiind subestimată. Conform situației din 6 noiembrie 2007, în rezultatul legalizării capitalului au fost obținuți circa 50 mil. lei.

Modificări esențiale în **politica monetară** promovată de BNM nu s-au produs în perioada analizată, poziția menținută de BNM fiind în continuare „precaută”, după cum informează chiar banca într-un comunicat de presă din 14 noiembrie. Este de menționat faptul că la 15 noiembrie BNM a făcut public un alt comunicat extrem de important prin care anunță că în decurs de 2-3 ani va trece la țintirea oficială a inflației. Țintirea oficială a inflației este continuarea logică a schimbărilor care s-au produs în politica monetară în 2006-2007 (inflația devenind preocuparea esențială a Băncii), dar există o serie de riscuri inflaționiste care se află în afara controlului BNM și care ar putea compromite „ochirea țintelor”.

Depozitele atrase de către **băncile comerciale** în luna septembrie s-au micșorat în comparație cu luna august. S-au micșorat sumele depuse de persoanele fizice care, ca urmare a inflației înalte, preferă să investească în bunuri de consum decât să depună banii în bancă. În același timp, rata medie a dobânzii la depozitele atrase în monedă națională a scăzut la 14,87%. Volumul creditelor acordate este în creștere. Misiunea comună a FMI și Băncii Mondiale care a avut loc la începutul lunii octombrie a apreciat pozitiv evoluția sistemului bancar în Republica Moldova, iar investițiile străine în sectorul bancar ca principalul factor în progresul acestuia.

Pe **piața financiară** tendința de reducere a dobânzilor la valorile mobiliare de stat de trezorerie care a persistat în 2007 până în luna septembrie a ranversat radical în luna octombrie. Din cauza creșterii puternice a inflației dobânzile la valorile mobiliare de stat pur și simplu au săltat într-o singură lună cu aproape 5 puncte procentuale.

Piața valutară rămâne în continuare influențată de factorii tradiționali pentru economia Moldovei (influxurile de valută străină de la emigranți și investițiile străine directe mai puternice), precum și de tendințele globale (deprecierea dolarului față de valuta europeană) și regionale (deprecierea dolarului față de rubla rusească). Deși în octombrie BNM a reușit să absoarbă excesul de lichiditate valutară prin procurări-record de valută (peste 70 milioane USD), în noiembrie tendințele de apreciere a monedei naționale față de dolar au reluat.

Comerțul extern al Republicii Moldova se caracterizează prin aprofundarea continuă a deficitului comercial. În septembrie acesta a ajuns la 1,6 mld. USD, o creștere de 42,9% față de anul trecut. În același timp, exporturile moldovenești rămân în mare parte reprezentate de două categorii majore de export: „textile” și „produse agroalimentare și băuturi”. Cât privește ultima categorie, observăm două evoluții opuse: reluarea exportului de vinuri pe piața Federației Ruse și identificarea în România a vinurilor moldovenești „neconforme consumului uman”. Încă o dovadă în plus că asigurarea calității produselor va fi crucială pentru promovarea exporturilor moldovenești pe piețele externe.

Prețul pentru **petrol** continuă să se afle pe trendul ascendent a demonstrat înclinația clară spre creștere, depășind nivelul de 90 USD/baril (marca Brent). Acest trend a fost susținut de sporirea cererii pentru petrol, reducerea rezervelor de petrol și derivatele petroliere în SUA, condiții climaterice nefavorabile din Golful Mexic, escaladării riscurilor geopolitice legate de situația complicată în nordul Irakului și slăbirea dolarului.

Proгноzele pentru recolta de **grâu** 07/08 au fost încă odată revizuite în sus în octombrie pe fundalul rezultatelor mai bune ale recoltei în Rusia și Kazahstan. Perspectivele pentru recolta grâului de toamnă sunt mai optimiste, grație condițiilor climaterice prielnice și majorarea suprafeței desemnate plantării grâului.

În luna octombrie **dolarului** și-a continuat declinul față de **euro**. Această slăbire a dolarului a fost modelată de problemele cu care se ciocnește economia americană și așteptările privind reducerea ratei de dobândă a FED-ului, dar și faptul că Banca Europeană Centrală arată

mult mai îngrijorată de creșterea ratei inflației în zona euro decât de întărirea monedei unice. Majoritatea analiștilor anticipează că în viitorul apropiat euro va testa nivelul de \$1,5/€.

În **Rusia** economia a crescut cu ritmuri mai lente în trimestrul III: 6,7% față de 7,9% și 7,8% în trimestre I și II, respectiv. Creșterea este în continuare bazată pe expansiunea cererii de investiții, augmentarea sectorului de construcții și industriei. Criza lichidității observată pe piețele globale a cauzat un reflux de capital de \$9,4 mldr din economia rusă.

Economia **ucraineană** continuă să crească robust: 7,3% în ianuarie-septembrie 2007. Actualmente creșterea este în mare parte bazată pe expansiunea cererii interne de consum și de investiții. În același timp, majoritatea analiștilor anticipează ca rolul cererii de investiții să crească în viitorul apropiat

În **Uniunea Europeană** evoluțiile economice sunt pozitive, cu toate că se observă o decelerație semnificativă a creșterii industriei. Factorii care determină diminuarea ritmurilor de creștere economică sunt scumpirea petrolului, accesul mai dificil la credite și „întărirea” monedei unice. În același timp riscurile inflaționiste sunt destul de mari și au devenit o „grijă” adevărată pentru Banca Europeană Centrală. Oricum, majoritatea analiștilor anticipează o îmbunătățire a perspectivelor economice din începutul anului viitor.

În **România** economia continuă să înregistreze ritmuri înalte de creștere. Tendințele pozitive sunt observate practic în toate sectoarele. Totuși, continuă să se agraveze deficitul comercial, care a crescut în ianuarie-septembrie a.c. cu 58 %. cu se dezvoltă dinamic. a continuat să crească robust cu 5,6% în al doilea trimestru. La sporirea deficitului comercial au contribuit aprecierea monedei naționale și cererea internă înaltă de investiții și consum

Cadrul regulator

În lunile octombrie-noiembrie s-au produs relativ puține evenimente importante în sfera regulatorie. La 2 octombrie a fost adoptat Regulamentul privind consolidarea terenurilor agricole¹. Regulamentul prevede că toate cheltuielile de consolidare a terenurilor – cu excepția cheltuielilor legate de elaborare proiectului de consolidare – întreprinse cu participarea primăriei se vor suporta din diferite componente ale bugetului public. În același timp – și aceasta este o prevedere discriminatorie – acțiunile de vânzare-cumpărare și alte acțiuni întreprinse de persoane fizice și juridice în afara proiectelor de consolidare aprobate de primărie, nu vor fi considerate activități de consolidare a terenurilor agricole și nu pot beneficia de privilegiile acordate de stat.

În octombrie a mai fost aprobat și Regulamentul privind procedurile și documentele aferente Sistemului de Identificare și Trasabilitate a Animalelor². Fără acest regulament nu poate fi pusă în aplicare Legea cu privire la identificarea și înregistrarea animalelor și care, la rândul său, este un element indispensabil pentru a asigura funcționarea unei infrastructuri de securitate alimentară de tip european.

Guvernul a aprobat Metodologia de calculare a tarifelor pentru serviciile de transportare a pasagerilor și bagajelor cu transportul auto³. Metodologia urmează a fi aplicată de toți agenții economici transportatori indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică, iar tarifele urmează a fi aprobate de Ministerul Transporturilor și Gospodăriei Drumurilor. Abordarea adoptată în Metodologie pare a fi una excesiv de centralizatoare, fiind reglementată până și modalitatea de calcul a salariilor. Iar mecanismul aplicat la calcularea și reglementarea tarifelor trebuie să se bazeze pe o serie de principii, printre care și stabilirea unei rate „rezonabile” a profitului.

Industria și construcțiile

În luna septembrie creșterea în sectorul industrial a accelerat nițel: dacă în august producția a crescut cu 0,5%, atunci în septembrie rata de creștere a constituit 1,5%. Dar din cauza stagnării din august,

creșterea cumulativă a producției industriale în cele trei trimestre ale anului a constituit numai 0,6%.

Factorii care au influențat creșterea nu s-au schimbat semnificativ. Continuă frânarea creșterii în industria extractivă, care reacționează în acest fel la creșterea mai lentă în sectorul construcțiilor. După cum anticipam și anterior, apar deja primele semnale de reducere a creșterii în ramura lactatelor și de conservare a legumelor și fructelor. „Căderea liberă” în industria tutunului continuă din cauza problemelor.

Deși problemele persistă și în companiile vinicole, căderea liberă în acest sector a încetat, producția lunară înregistrând ritmuri pozitive de creștere. Recesiunea în ramura de fabricare a îmbrăcămintei s-a acutizat, crescând și influența negativă a ramurii asupra indicilor de performanță a sectorului în întregime.

Agricultura

Conform datelor statistice, volumul producției agricole în ianuarie-septembrie 2007 a fost de 9010 mil. lei, cu 20,9% mai redus comparativ cu perioada respectivă a anului 2006. Scăderea a fost cauzată în principal de diminuarea cu 32,4% a producției în fitotehnie⁴. Deși recolta totală de struguri de soiuri tehnice și de masă a depășit nivelul anului 2006, aceasta nu a condus la creșterea producției de vinuri și distilate. O bună parte din recoltă a fost exportată în Ucraina.

Guvernul a declarat, cu vocea primului-ministru, că intenționează începând cu 2008 să subvenționeze lucrările de irigare în proporție de 50%. Autoritățile vor trebui însă să depună eforturi substanțiale pentru extinderea sistemului de irigare în agricultură și dezvoltarea sistemului de subvenții pentru fermieri. Eforturile aferente irigării sunt deja concretizate în Strategia Națională de dezvoltare durabilă a CAI care prevede circa 19 miliarde lei pentru perioada 2008-2020. Dacă în anii '90 sistemul de irigare avea o capacitate de 308 mii ha, atunci în 2007 capacitatea era de 60 mii, dintre care doar 34 de mii ha au fost irigate. Cât privește sistemul de subvenții, deocamdată criteriile acordării și cuantumul acestora nu sunt analizate în proiectul strategiei.

Menționăm că elaborarea unui proiect calitativ al strategiei ar necesita cel puțin 1 an, după sistematizarea și evaluarea strategiilor similare din țările Europei Centrale și de Est și a rezultatelor implementării lor, analiza cererii interne și externe de

¹ Hotărâre de Guvern nr.1075 din 2 octombrie 2007, MO nr. 161-164 din 12 octombrie 2007.

² Hotărâre de Guvern nr.1093 din 8 octombrie 2007, MO nr. 165-167 din 19 octombrie 2007.

³ Hotărâre de Guvern nr. 1167 din 29 octombrie 2007, MO nr. 171-174 din 2 noiembrie 2007.

⁴ Conform informației succinte privind situația social-economică a Republicii Moldova în ianuarie-septembrie 2007, BNS.

produse agricole în stare proaspătă și prelucrată, consumului principalelor produse alimentare pe cap de locuitor, productivitatea la 1 ha în ultimii 5 ani, administrarea îngrășămintelor minerale în doze optime, etc. În context, sunt binevenite propunerile Forumului Național al Agrobusiness-ului privind facilitarea accesului la resurse financiare și dezvoltarea infrastructurii de irigare: crearea unui fond de garantare a riscurilor pentru producătorii agricoli ce nu dispun de gaj suficient, acordarea creditelor cu dobândă joasă și/sau a schemelor de leasing pentru procurarea sistemelor de irigare moderne și eficiente.

Desigur că acoperirea financiară a strategiei presupune un volum enorm de investiții, pentru care, după cum ne confirmă practica mondială, cel mai atractiv este sectorul de procesare a producției agricole, pe când în sectorul agricol primar activează în special fermele de tip familial. De aceea, prin sporirea atractivității investiționale a sectorului de prelucrare a materiei prime agricole, va fi stimulată și sporirea cererii pentru aceasta. Respectiv, va fi perfecționat și mecanismul de finanțare a producătorilor agricoli și de asigurare a riscurilor în agricultură.

Serviciile

Vânzările de mărfuri cu amănuntul au crescut în ianuarie-septembrie cu 10,7%, inclusiv cu 12,3% în unitățile private (70,1% per total) și cu 10,8% (24,4% per total) - în unitățile mixte, iar serviciile prestate populației – cu 4,8% (figura 1).

Cel mai înalt ritm de creștere a serviciilor (cu 16,5%) a fost înregistrat în unitățile cu proprietate privată, iar în cele cu proprietate mixtă cu participare străină și în proprietatea mixtă (publică și privată) volumul acestora s-a diminuat în termeni reali cu 2,1% și 1,9% față de ianuarie-septembrie 2006. Astfel atât evoluția vânzărilor cu amănuntul, cât și a serviciilor prestate populației denotă caracterul fluctuant al ritmurilor de creștere.

Cea mai dinamică este dezvoltarea serviciilor de telecomunicații, conducând la sporirea numărului de clienți. Astfel, compania Orange a anunțat că are deja circa 1173 mii de abonați, datorită introducerii unor oferte inovatorii. Compania Starnet dezvoltă o nouă rețea de acces la Internet prin fibră optică, care practic este definitivată și permite în faza inițială conectarea a 30% din populația capitalei, care va obține astfel o viteză (100 Mbps în limitele țării) și stabilitate înaltă. Noutatea acestui eveniment constă în costul redus de accesare a rețelei, precum și

simplificarea colaborării în echipă asupra proiectelor comune, organizarea teleconferințelor, diferite servicii multimedia (de exemplu, televiziunea digitală). Respectiv, de aceste servicii vor fi interesați cu siguranță clienții corporativi, organele administrației centrale și locale de stat, precum și populația cu venituri mai mari decât cele medii. O ascensiune puternică remarcăm și în domeniul serviciilor de televiziune prin cablu și eter. În context, compania TelefeM Internațional⁵ și-a propus să investească 3 mil. USD pentru un viitor post de televiziune, cu concursul investitorilor din Marea Britanie. De asemenea, la 14 octombrie cel mai mare operator în domeniu, SunCommunications a lansat serviciile sale în mun. Bălți, propunând clienților conectarea la posturile preferate și deservirea tehnică gratuită.

Orice tip de servicii presupune utilizarea publicității, observându-se în prezent o creștere foarte rapidă a acestei piețe. Republica Moldova se situează pe locul opt în topul țărilor ale căror piețe publicitare vor înregistra cele mai înalte ritmuri de creștere în următorii doi-trei ani⁶. În context, sunt de remarcat exigențele înaintate de Agenția Națională pentru Protecția Concurenței pentru calitatea și obiectivitatea informației publicitare. Astfel, dacă companiile vor indica că produsele lor au cea mai înaltă calitate și cel mic preț de pe piață, obligatoriu vor trebui să prezinte documentația care confirmă acest lucru.

Prețurile

Luna noiembrie a continuat cu ritmul înalt de creștere a prețurilor caracteristic semestrului doi al anului. Astfel, prețurile de consum au crescut cu 1,6% în octombrie față de septembrie 2007, inflația cumulativă de la începutul anului atingând nivelul de 10,7% și depășind nivelul de 10% stabilit de BNM. Produsele alimentare s-au scumpit din nou cel mai mult (+2,4%), în particular din cauza scumpirii fructelor, legumelor, a laptelui și produselor lactate. O creștere atât de înaltă a prețurilor la produsele alimentare nu s-a observat din anul 2003, când economia a fost afectată de secetă de proporții mai mici în comparație cu anul curent.

Din mărfurile nealimentare cel mai mult s-a scumpit combustibilul cu 2,1%, iar indicele prețului consumatorilor pentru produsele nealimentare a

⁵ Această companie recent a obținut licență de emisie pentru rețeaua a doua de stat, cu o acoperire de cca. 90% din teritoriul R. Moldova și intenționează să retransmită 70% din postul român de televiziune TVR1, iar 30% urmând să fie destinate emisiunilor proprii

⁶ Potrivit comunicatului Agenției internaționale de publicitate ZenithOptimedia, difuzat în octombrie 2007 (Ucraina și România se află pe locurile 7 și, respectiv, 10)

constituit 1,4%. Scumpirea motorinei la începutul lunii noiembrie va conduce la menținerea inflației și în lunile următoare. Totodată, aceasta ar putea contribui la majorarea prețului la gazele naturale. După creșterea majoră a prețurilor pentru servicii care a avut loc în luna august se pare ca ritmul creșterii acestora s-a încetinit, serviciile fiind mai scumpe cu 0,8% față de luna precedentă. Influxurile de remitențe și creșterea cererii de consum au determinat pe lângă alți factori creșterea prețurilor în semestrul II al anului.

Tabelul 1. Ratele lunare ale inflației, %

	Iul 2007	Aug 2007	Sept 2007	Oct 2007
Indicele prețurilor consumatorilor	1,1	2,2	1,6	1,6
Produse alimentare	1,6	2,2	1,6	2,4
Produse nealimentare	1,1	0,9	1,5	1,4
Servicii	0,4	5,2	1,6	0,8
Indicele prețurilor producătorilor industriali	0,8	1,2	1,8	-

Surse: BNS

Astfel nivelul inflației deja a depășit limitele stabilite de FMI și de autorități. Nici aprecierea leului față de dolarul american nu a putut stopa procesul de creștere rapidă a prețurilor în această perioadă. Misiunea FMI în Moldova care va avea loc în luna noiembrie va discuta problema inflației în Moldova, de care se arată foarte îngrijorată.

Piața muncii

În ianuarie-septembrie 2007 salariul real a crescut cu 9%, constituind în luna septembrie 2130 lei (130 €). Totuși, salariul mediu lunar în luna septembrie a fost cu 0,65% mai mic decât în luna iulie și cu 3,96% mai mic decât în iunie 2007. În sfera bugetară salariul mediu a fost de 1695 lei, iar în sectorul real – 2352 lei. La nivel ramural, cel mai înalt este cuantumului salariului mediu lunar în sectorul financiar – 3704 lei, cel al construcțiilor – 3434 lei și în transporturi și comunicații – 3131 lei, respectiv cu 18,9%, 25% și 18,2% mai mult decât în septembrie 2006. Explicația derivă din dezvoltarea promițătoare a sectoarelor date, datorită creșterii activelor fixe și circulante ale acestora, ca urmare a sporirii volumului de remitențe, care a stimulat volumul de tranzacții financiare în sistem, așteptările companiilor de construcții privind cererea potențială pentru diferite tipuri de imobile și sporirea volumului de încărcături transportate aferente sectorului construcțiilor și cel al serviciilor,

precum și a numărului beneficiarilor serviciilor de telecomunicații.

Totodată, cel mai redus a fost salariul mediu lunar în agricultură – doar 1278 lei, cauzat de deficiențele cu care se confruntă sectorul la nivelul tuturor segmentelor lanțului valoric.

Pe de altă parte, pentru sectoarele cu cele mai înalte salarii, sunt mari deficite de specialiști de înaltă calificare (de exemplu, în domeniul managementului financiar, în construcțiile ingineresti etc.) din trei cauze majore. Primo, nivelul de pregătire din sistemul de învățământ nu corespunde exigențelor companiilor (atât structura cursurilor, cât și calitatea cadrelor didactice). Secundo, statutul de vecin al UE impulsionează emigrația celor mai buni specialiști peste hotare. Terțio, nivelul remunerării oferite de companii este cu mult sub așteptările personalului calificat, care preferă emigrarea decât să accepte salarii necompetitive. Totodată, atingerea obiectivului autorităților de a majora până în anul 2009 salariul mediu lunar pe economie până la nivelul de 300 USD (care a fost asigurată la ședința Guvernului din acesată lună) nu este deloc relevantă pentru salariați fiindcă cuantumul respectiv pentru anul 2009 va fi egal sau chiar și mai mic ca putere de cumpărare comparativ cu acest an, datorită creșterii în continuare a prețurilor la mărfuri și tarifelor la servicii.

În context, autoritățile trebuie cu multă prudență să analizeze instrumentele de politică economică la nivel de legi, hotărâri, programe și strategii în reglementarea dezechilibrelor pieței muncii, luând în calcul problemele complexe existente și atenuarea lor pe termen mediu și lung. Astfel, promovarea masivă, începând cu luna septembrie, a programelor Work&Travel privind avantajele călătoriei și muncii în SUA asupra tinerilor din universități are, pe lângă efectele pozitive pentru tineri, și o serie de efecte negative la nivelul sistemului economic: reducerea responsabilității tinerilor de a-și finisa/continua studiile, pierderea celor mai buni tineri specialiști datorită nedorinței acestora de a se întoarce în țară, intensificarea dorinței tinerilor rămași în afara sistemului de învățământ (în urma plafonării numărului de locuri) de a pleca la muncă peste hotare.

Evident, emigrarea reducea presiunea asupra pieței muncii, lucru demonstrat și de numărul relativ mic al șomerilor oficial înregistrați la 1 octombrie – 22,7 mii persoane. În contextul emigrării este interesantă informația MEC privind crearea în primul semestru al

anului 2007 a circa 47 mii locuri de muncă⁷, inclusiv în industrie - 9,8 mii locuri, comerțul cu ridicata și amănuntul - 8,9 mii locuri, economia vânatului și silvicultura - 5,6 mii locuri, construcții - 5,2 mii locuri, transportul și comunicații - 2,9 mii locuri etc. Avem astfel o evoluție ambiguă, cel puțin în industrie, unde pe fundalul recesiunii în sector se declară crearea a aproape 10 mii locuri noi de muncă.

Bugetul

Ca și în lunile precedente, la sfârșitul lunii octombrie veniturile acumulate la bugetul de stat în primele zece luni ale anului le-au depășit pe cele planificate cu 1,7%, însumând 11106,3 mil. lei. Spre sfârșit de an continuă să se majoreze gradul de realizare atât a veniturilor, cât și a cheltuielilor bugetului public național. Astfel, la situația din 30 septembrie 2007, veniturile bugetului public național au fost realizate în proporție de 105,1%, iar cheltuielile în proporție de 89,4%. Totuși a rămas scăzut nivelul de executare a cheltuielilor în ceea ce privește activitatea externă, știința și inovarea și a unor sectoare pentru care au fost prevăzute resurse impunătoare ca învățământul și agricultura, gospodăria silvică, gospodăria piscicolă și gospodăria apelor.

Tabelul 2. Dinamica bugetului public național, milioane MDL

	Planificat L1-L9/07	Executat L1-L9/07	Executat L1-L9/06
Venituri globale	14594,4	15336,1	12399,4
Inclusiv, venituri din TVA,	5194,3	5251,4	4221,7
Inclusiv, impozitul pe venitul din activitatea de întreprinzător	840,3	1088,2	780,3
Cheltuieli globale	17224,6	15390,2	12100,7

Sursa: BNS

La data de 26 octombrie proiectul Legii Bugetului de Stat pentru anul 2008 a fost examinat de Parlament și aprobat în 2 lecturi. Ca și în anii precedenți,

⁷ Datele au fost făcute publice de către Ministerul Economiei și Comerțului, în contextul realizării prevederilor Hotărârii de Guvern din luna noiembrie 2006 cu privire la măsurile de realizare a obiectivelor privind crearea, către anul 2009, a 300 mii de locuri de muncă și majorarea salariului mediu lunar pe economie până la echivalentul a 300 de USD.

veniturile se vor baza preponderent pe importuri. Impunerea cotei „zero” la profitul reinvestit de agenții economici a condus la scăderea veniturilor directe în comparație cu anul 2007. În proiectul de lege este introdus un nou tip de venit, doar pentru anul 2008 – venitul de la aplicarea taxei pentru legalizarea capitalului care se prevede în mărime de 295 mil. lei. A fost adoptat în prima lectură și Proiectul Legii Fondurilor Asigurărilor Obligatorii de Asistență Medicală pentru anul 2008. Veniturile și cheltuielile sunt estimate în sumă de 2646,229 mil. lei. Aici se observă distribuirea disproporțională a mijloacelor celor patru fonduri. Astfel, fondului măsurilor de profilaxie îi revin doar 2 % din cheltuielile planificate, deși importanța acestuia este mai mare decât a fondului de rezervă pentru care s-a planificat aceeași sumă. Urmează să fie examinat în Parlament și proiectul Legii bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2008.

În luna noiembrie Ministerul Economiei și Comerțului a mai făcut publice câteva date privind procesul de legalizare a capitalului. La data de 6 noiembrie sumele obținute în rezultatul legalizării capitalului au constituit aproximativ 50 mil. lei. Deși, ne putem aștepta la creșterea acestor sume către sfârșitul perioadei de legalizare, după cum arată și experiența altor țări, totuși, veniturile la buget sunt nesemnificative.

Moneda

Modificări esențiale în politica monetară promovată de BNM nu s-au produs în perioada analizată, poziția menținută de BNM fiind în continuare „precaută”. La ședința sa din 1 noiembrie a.c. Consiliul de Administrare al BNM a menținut ratele dobânzii la nivelurile stabilite anterior. În același timp, trebuie de menționat că banca a făcut publice două comunicate extrem de importante.

În primul, publicat la 14 noiembrie BNM afirmă că măsurile întreprinse anterior (majorarea ratei de bază la operațiunile de tip REPO și majorarea rezervelor obligatorii) au condus la stabilizarea ritmurilor de creștere a prețurilor. De asemenea, BNM anticipează începerea unei perioade de reducere a inflației. Totuși, nu credem că pe anul curent ne putem aștepta la o inflație sub 13%.

În comunicatul din 15 noiembrie BNM anunță despre intențiile sale pe termen lung (2-3 ani) de a trece la țintirea explicită a inflației și despre aprobarea planului de acțiuni respectiv. Aceasta va fi o schimbare extrem de importantă în politica monetară, deoarece țintirea inflației presupune și asumarea

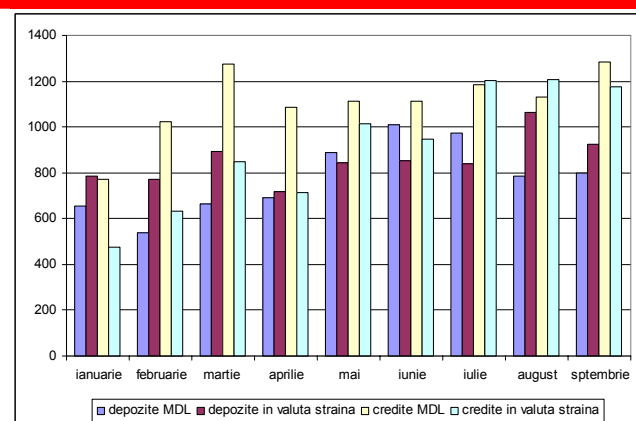
unei responsabilități mult mai mari pentru eventualele eșecuri de „a ochi” ținta asumată. În același timp, țintirea explicită a inflației implică și introducerea unei noi metodologii de calculare a inflației de bază, care ar permite eliminarea influențelor administrative asupra creșterii prețurilor. Exersarea ineficientă a controlului guvernului asupra unui coș de prețuri conduce, după cum arată evenimentele din 2007, la șocuri inflaționiste puternice și care nu s-ar produce dacă prețurile controlate ar fi revizuite periodic.

Sistemul bancar

Volumul creditelor acordate de băncile comerciale s-a majorat în luna septembrie față de luna august, acestea atingând suma de 2459,4 mil. lei. Predominante au fost creditelor acordate în monedă națională pentru care rata medie a dobânzii s-a micșorat în septembrie până la 18,87%, în timp ce pentru creditelor acordate în valută străină a atins nivelul de 10,9%.

În ceea ce privește depozitele atrase de către băncile comerciale, volumul acestora s-a micșorat în luna august față de luna septembrie la nivelul de 1721,9 mil. lei, fiind cel mai jos nivel în ultimele 5 luni. Ca și în luna precedentă, au predominat depozitele atrase în valută străină, pentru care rata medie a dobânzii a constituit 6,10%. Rata medie a dobânzii pentru depozitele atrase în monedă națională a fost de 14,87%. Se observă o diminuare a depozitelor la termen atrase de la persoanele fizice. Acesta este un fenomen așteptat în cazul inflației înalte, apărând preferința populației de a investi în bunuri de consum decât depunerea lor în bănci, care ar putea conduce la creșterea ratelor dobânzii pentru depozitele atrase.

Figura 1 Evoluția creditelor și depozitelor în sistemul bancar, milioane lei

Sursa: BNM

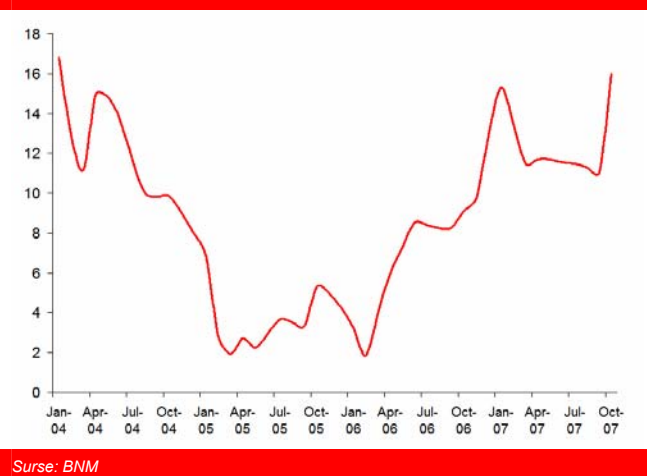
A fost aprobată rata procentuală aplicată la calcularea vărsământului obligatoriu anual în 2008 către Fondul de Garantare a depozitelor în sistemul bancar⁸, care s-a micșorat față de anul curent și va constitui 0,0798% din suma totală a depozitelor garantate înregistrate în bilanțul fiecărei bănci autorizate la situația din 30 septembrie 2007.

Misiunea comună a FMI și a Băncii Mondiale care e evaluat sectorul financiar al Republicii Moldova în perioada 1-12 octombrie a apreciat pozitiv evoluția sistemului bancar. Un rol important în acest proces l-a avut permiterea procurării băncilor locale de către investitorii străini. Cu toate acestea, procesul privatizării Băncii de Economii decurge foarte lent.

Piața financiară

În octombrie tendința de reducere a dobânzilor la valorile mobiliare de stat de trezorerie care a persistat până în luna septembrie a ranversat radical (Fig.2). Astfel, dacă în septembrie bonurile de trezorerie cu perioada de maturitate financiară 91 zile (BT-91) au fost vândute la o rată a dobânzii de 10,55%, atunci în octombrie rata a fost deja la nivelul de 15,15%. Factorul care determină dinamică dată este accelerarea inflației care s-a observat în iulie-septembrie și schimbarea corespunzătoare a preferințelor investiționale ale băncilor. Nivelul nou al dobânzilor s-a păstrat și la tenderele din noiembrie și după toate aparențele va persista în următoarele câteva luni.

Figura 2 Evoluția ratei anuale medii ponderate la valorile mobiliare de stat, %

⁸ Hotărâre privind aprobarea mărimii ratei procentuale aplicată la calcularea vărsământului obligatoriu anual nr.62/4 din 19 octombrie 2007, Monitorul Oficial al R.M. nr.168-170 din 26 octombrie 2007

Piața valutară

Spre deosebire de luna septembrie, când leul moldovenesc s-a apreciat accelerat față de dolarul american, în octombrie cursul de schimb a fost mult mai stabil oscilând între 11,46-11,49 MDL/USD. Stabilizarea cursului a fost posibilă datorită intervențiilor BNM pe piața valutară și care s-au manifestat printr-un volum record de valută procurată (peste 71 milioane USD). Însă în noiembrie tendința de depreciere s-a reluat cu forțe noi, dolarul ieftinindu-se de la 11,4517 (1 noiembrie) până la 11,2931 (20 noiembrie). Reluarea tendinței de depreciere a dolarului a fost determinată atât de factorii tradiționali (influxurile intense de valută străină de la persoanele fizice și investițiile străine), cât și de persistența factorilor globali și regionali (deprecierea globală a dolarului, aprecierea monedelor naționale în Ucraina și Rusia).

Comerțul extern

Datele statistice din septembrie privind evoluția comerțului exterior nu au adus nici o schimbare esențială dinamicii recente. Deficitul comercial este în agravare continuă, depășind spre septembrie 2007 nivelul de \$1,6 mld., ceea ce reprezintă o creștere de 42,9% față de perioada similară a anului trecut. Agravarea deficitului comercial este determinată de faptul că, exporturile (+28,4%) cresc cu ritmuri mult mai lente decât importurile (+37,2%).

Dintre exporturile noastre creșterea cea mai pronunțată demonstrează produsele minerale, metale comune, grăsimi și uleiuri vegetale, articole din piatra, mașini și aparate, încălțăminte, textile și produse vegetale. Însă, în afară de textile și produse vegetale, fiecare din aceste produse are o cotă de sub 5% din totalul exporturilor, astfel creșterea lor are efecte limitate asupra statisticii globale privind valoarea exporturilor noastre. Dimpotrivă, exporturile produselor alimentare și băuturilor continuă să se afle în declin ca rezultat al embargoului asupra exportului de vinuri instituit de către Federația Rusă la începutul anului 2006.

În acest context, menționăm că primele vinuri moldovenești au ajuns în Federația Rusă după demontarea embargoului. Totodată, majoritatea producătorilor moldoveni nu se „îmbată cu apă rece”, dându-și perfect seama cât de dificilă va deveni comercializarea vinurilor moldovenești, ținând cont de cerințe tehnice și competiția acerbă pe piața rusă. În aceste sens foarte îngrijorătoare este situația din România, unde Agenția Națională a Protecției Consumatorului în urma unui control recent privind

comercializarea și etichetarea vinurilor în România a identificat o serie de încălcări grave la capitolul „comercializarea de vinuri neconforme calitativ, confirmate de analize de laborator” și „Înscrierea necorespunzătoare a categoriei de calitate a vinului în funcție de conținutul de zaharuri”. Credem că asemenea cazuri dăunează grav imaginii producătorilor de vinuri din Republica Moldova și face mai anevoioasă promovarea vinurilor noastre pe piețele externe.

Deja în luna noiembrie Comisia Europeană a aprobat acordarea preferințelor comerciale autonome Republicii Moldova. Aceasta urmează acum să fie avizată de țările membre ale UE. Acordarea preferințelor de comerț „asimetric” într-adevăr este și o apreciere a reformelor desfășurate de Republica Moldova, necesare obținerii acestor preferințe. O altă întrebare rămâne, cât de repede companiile din Moldova vor reuși să beneficieze de acestea, ținând cont de nivelul insuficient dezvoltat al infrastructurii calității din țara noastră. În afară de aceasta, este important să vedem ce cote vor fi instituite de către autoritățile europene față de așa-numite produse sensibile, care ar putea cuprinde și unele din exporturi „strategice” moldovenești.

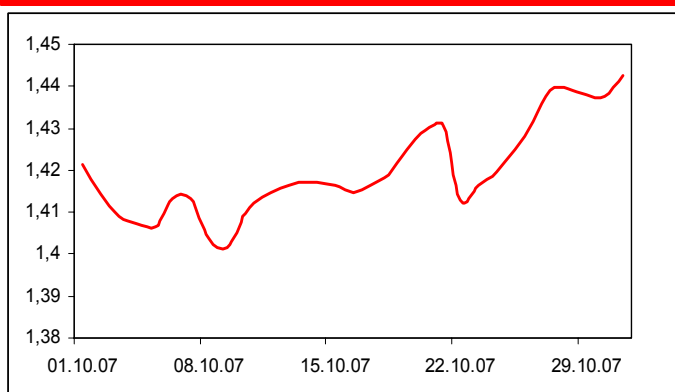
Piețele globale

Ascensiunea prețurilor pentru **petrol** a continuat și în octombrie. Însă această creștere a fost pe cât de dramatică, pe atât și fluctuantă. Totodată, ea a fost modelată de o serie de factori fundamentali și speculativi. Astfel, până la sfârșitul lunii octombrie prețul a crescut până la \$90/baril (marca Brent) în mare parte datorită sporirii cererii pentru petrol (experții OPEC au declarat că anticipează sporirea acesteia și mai mult în iarna anului 2008) și riscurilor geopolitice legate de situația complicată în nordul Irakului. La începutul ultimei decade a lunii prețul s-a corectat ușor (până la \$83/baril) din cauza atenuării riscurilor geopolitice, ca după aceasta să-și reia avântul (\$90/baril). La factorii ce au determinat creșterea prețului s-au adăugat condițiile climatice proaste din Mexic, reducerea rezervelor de petrol în Statele Unite. În afară de aceasta, slăbirea continuă a dolarului a contribuit enorm la „petrolul scump”: conform unor estimări din începutul anului petrolul a crescut cu 53% în dolari SUA, dar cu 40% în euro. Începutul lunii noiembrie a fost marcat de o nouă scumpire a petrolului până la \$93,26/baril care a fost alimentată de condiții climatice proaste în bazinul Mării de Nord, riscuri geopolitice, nivelul cel mai jos în ultimii doi ani al rezervelor de petrol din Statele Unite (și aceasta în perioadă când de obicei se

formau rezervele pentru sezonul de iarnă) și poziția fermă a OPEC privind caracterul speculativ al creșterii exuberante a prețului pentru petrol. Majoritatea analiștilor anticipează menținerea trendului de scumpire a petrolului în perspectiva de scurtă durată⁹.

Proгноzele pentru recolta de **grâu** 07/08 sunt revizuite în sus până la 602 mln. de tone ca rezultat al îmbunătățirii datelor din Rusia și Kazahstan. În același timp, prognozele privind consumul a fost revizuit în joc până la 610 milioane tone. În general, cu disiparea temerilor privind recolta de grâu prețurile au scăzut puțin în jos. Factorii care mai împing prețurile în sus sunt căderea dolarului, scumpirea petrolului și, respectiv, costurilor de transportare. Totodată, perspectivele pentru recolta grâului de toamnă sunt mai optimiste, grație condițiilor climaterice prielnice și majorarea suprafeței desemnate plantării grâului¹⁰.

Figura 3 Evoluția cursului euro/dolar

Surse: Rossbusinessconsulting

În luna octombrie **dolarului** și-a continuat declinul față de **euro** (Figura 3). În prima jumătate a lunii raportul dolar-euro a fost modelat de anticiparea reducerii ratei federale a dobânzii de către FED, situația dificilă pe piața ipotecară din Statele Unite, dar și de îngrijorarea conducerii Băncii Europene Centrale privind riscurile inflaționiste din zona euro. Slăbirea dolarului a fost în continuare susținută de situația tot mai proastă pe piața de imobil (reducerea volumului de construcții noi și numărului de autorizații pentru construcții noi), prognoze proaste privind situația pe piața creditelor de consum și sporirea numărului cererilor pentru indemnizații de șomaj.

Toate acestea au făcut ca dolarul să scadă în ultima decadă a lunii până la: \$1,4305/€. La sfârșitul lunii octombrie-începutul lunii noiembrie acest trendul s-a menținut, raportul acestor valute depășind \$1,45/€. Declinul dolarului în această perioadă a fost modelat de anticiparea unei noi reduceri a ratei federale, scăderea confidenței de afaceri și consumatorilor în Statele Unite, și atenția sporită acordată în continuare de către Banca Europeană Centrală riscurilor inflaționiste din zona euro. Un alt factor important a fost diversificarea (sau chiar declararea necesității) rezervelor valutare din dolari în euro de unele bănci naționale. Majoritatea analiștilor anticipează că în viitorul apropiat euro va testa nivelul de \$1.5/€¹¹.

Partenerii comerciali

În trimestrul III economia a crescut cu ritmuri mai lente în **Rusia**: 6,7% față de 7,9% și 7,8% în trimestre I și II, respectiv. Oricum, și aceste ritmuri sunt destul de sănătoase, iar cumulativ în ianuarie-septembrie 2007 economia rusească a crescut cu 7,4% față 6,3% anul trecut. În această perioadă pilonii creșterii au fost: cererea investițională (+21,2%), expansiunea sectorului construcțiilor (+23,5%) și industriei (+6,6%). Tendința de încetinire a creșterii industriale s-a menținut și în septembrie, observat atât în industria prelucrătoare, cât și în cea extractivă. Consumul alimentează în continuare creșterea economică în Rusia fiind susținut de expansiunea robustă a veniturilor reale disponibile ale populației (+12,4%) cu o sporire devansatoare a salariilor reale (+16,2%). Pe acest fond, continuă să se extindă comerțul en detail (+23,5%). Importurile (+37,32%) continuă să crească mai rapid decât exporturile (+11,4%), chiar și în pofida creșterii prețurilor pentru petrol pe piețele globale. Totodată, importul este susținut de sporirea cererii de investiții și consum, dar și o rublă „scumpă”. Criza lichidității observată pe piețele globale în august-septembrie (vezi edițiile BER precedente) a cauzat reflux de capital care se cifrează la \$9,4 mld., dar deja în octombrie acest trend va fi ranversat¹².

Economia **ucraineană** a continuat să crească robust și în septembrie. Astfel, în ianuarie-septembrie creșterea a fost de 7,3%, fiind susținută în primul rând de expansiunea cererii interne, consumul și investiții (+23,9%), necesare pentru modernizarea infrastructurii și echipamentelor. Probabil, sporirea cererii de investiții se va menține și în viitorul

⁹ Surse: The Economist, International Energy Agency, Reuters, RBC.

¹⁰ Surse: USDA, World Agricultural Supply and Demand Estimates, Wheat Outlook; International Grains Council, Grain Market Report; The Financial Times.

¹¹ Reuters, RBC, Global Insight Inc., OECD, The Financial Times.

¹² Ministerul Comerțului și Dezvoltării Economice, Институт Экономики Переходного Периода Institutul Economiei de Tranzitie.

apropiat, având un rol crucial în asigurarea creșterii economice în Ucraina. Creșterea a fost susținută de industria (+10,7%) și construcții (+14,3), și-a menținut trendul ascendent: +7,5% față de aceeași perioadă a 2006. Această creștere a fost în primul rând susținută de consumul privat (+30,6%), dar și de evoluții pozitive în industria (+10,9%) și construcții (+12,7%). Deficitul comercial continuă să se agraveze. În ianuarie-septembrie acesta a ajuns la \$2,5 mlrd. sau 2,6% din PIB, pe fondul creșterii mai avansate a importurilor față de exporturi: 33,8% și 30%, respectiv. În același timp, inflația a accelerat în octombrie, ca și în multe alte țări ale regiunii. De menționat că inflația a crescut în pofida politicii monetare prudente și unor măsuri administrative, fiind în primul rând determinată de scumpirea produselor agroalimentare. Unul din riscurile principale pentru viitorul imediat va avea scumpirea gazelor naturale importate din Rusia, cu impact important atât asupra populației, cât și industrie ucrainene. Menajarea repercusiunilor negative va fi una din primele sarcini în fața noului guvern¹³.

Tabelul 3 Indicatori economici ai principalilor parteneri comerciali ai Republicii Moldova

	GDP		Producția industrială,	Inflația,	Șomaj
	Ultimele date	2007, prognoză			
Rusia	7,4 01-09/07	7,0	6,6 01-09/07	7,5 01-09/07	6,0 09/2007
Ucraina	7,3 01-09/07	7,5	10,7 01-09/07	8,6 01-09/07	7,1 T3/2007
România	5,8 T2/07	6,5	6,1 09/07	6,9 anual	7,2 09/07
Germania	2,5 T3/07	2,2	6,6 09/07	2,7 anual	8,1 09/07
Italia	1,9 T3/07	1,7	0,3 09/07	2,3 anual	5,9 T2, 2007

Surse: *The Economist*, FMI, Banca Mondială, Derjkomstat, Goskomstat, Eurostat, INS România, EXPERT-GRUP.

În **Uniunea Europeană** perspectivele economice rămân optimiste, deși decelerația creșterii industriale observată în la începutul trimestrului III continuă. Factorii care determină diminuarea ritmurilor de creștere economică sunt scumpirea petrolului, accesul mai dificil la credite și „întărirea” monedei unice față de dolarul SUA. În același timp, riscurile inflaționiste sunt destul de mari (2,6% în octombrie 2007) și tocmai ele constituie preocuparea principală a Băncii Europene Centrale. Motivele principale ale sporirii inflației sunt: scumpirea petrolului și produselor agroalimentare. Totodată, în mai multe

declarații reprezentanții Băncii au dat de înțeles că deocamdată nu sunt îngrijorați foarte mult de ascensiunea monedei unice. Totodată, majoritatea analiștilor anticipează îmbunătățirea perspectivelor economice în zona euro spre începutul anului viitor. Într-adevăr, consumul intern rămâne robust, rata de șomaj continuă să comprime (7% în septembrie 2007), iar companiile europene rămân foarte competitive pe plan internațional, în pofida monedei unice forte. Despre aceasta ne vorbește și surplusul comercial de €3,1 mlrd. înregistrat de zona euro în septembrie 2007¹⁴.

Economia **românească** continue să se dezvolte dinamic. În perioadă ianuarie-septembrie 2007 tendințele pozitive se observă practic în toate sectoare: construcții (+33,3%, ianuarie-august, 2007), comerțul (17,4%) și industria (+5,8%). În industria dinamica pozitivă este asigurată în cea mai mare parte de industria prelucrătoare (+6,7%). Continuă să se agraveze deficitul comercial, care în ianuarie-septembrie 2007 a ajuns la peste €15 mlrd, cu aproape 58% mai mult decât în perioadă similară a anului precedent. La sporirea deficitului comercial au contribuit aprecierea monedei naționale și cererea internă înaltă de investiții și consum. Așteptările managerilor privind evoluțiile din perioadă octombrie-decembrie sunt relativ pozitive pentru comerț cu amănuntul, industria și servicii, cu toate managerii anticipează reducerea locurilor de muncă în sfera industriei. În sectorul construcțiilor așteptările sunt mai puțin optimiste. Managerii anticipează stagnarea sectorului în ce privește situația economică generală, crearea noilor locuri de muncă și viitoarele contracte și comenzi. Și doar prețurile vor crește potrivit așteptărilor majorității managerilor¹⁵.

¹³ Інститут економічних досліджень (Institute for Economic Research and Policy Consulting), Міжнародний центр перспективних досліджень (International Centre for Policy Studies), Експерт-Україна (Expert-Ukraine).

¹⁴ Eurostat, The Economist, RBC, Global Insight Inc.

¹⁵ Surse: Săptămâna Financiară, Capital, Curentul, The Economist, www.anpc.ro.